

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

SOCIÁLNĚ VÝCHOVNÁ PRÁCE S RIZIKOVOU MLÁDEŽÍ

**studijní opora k předmětu
pro studenty kombinované formy studia
oboru Sociální komunikace v neziskovém sektoru**

Doporučený semestr:	pátý
Prerekvizita:	není
Navazující předmět:	není
Ukončení předmětu:	zápočet
Garant předmětu:	PhDr. Josef Kasal, Ph.D.

Vysvětlivky k používaným symbolům

Slovo úvodem

K zapamatování - informace důležité a podstatné pro daný tematický blok

Literatura základní a doporučená

Literatura základní - vychází ze základní literatury pro dané téma

Literatura doporučená – určená k prohlubujícímu studiu

Kontrolní otázky a úkoly – umožňují ověřit pochopení problematiky a zapamatování si podstatných a důležitých informací

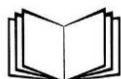
Požadavky na ukončení předmětu – podmínky pro úspěšné uzavření studia předmětu

Tato studijní opora **nenahrazuje studentovi učebnici či studijní text**, přináší mu však základní orientaci v předmětu a v probíraných tématech, odkazuje na literaturu a další zdroje nezbytné při studiu předmětu.

Struktura témat:

- vymezení poruchy chování
- nekázeň ve škole
- podvádění
- lži
- záškoláctví
- útěky z domova
- krádeže
- vandalismus
- negativní jevy spojené s ICT
- užívání návykových látek (legálních i nelegálních)
- sebepoškozování
- poruchy příjmu potravy
- specifické poruchy učení a chování
- sociálně znevýhodněné romské děti a žáci
- dysfunkce rodiny: rozvod, domácí násilí
- syndrom CAN

Základní studijní literatura

AUJEZKÁ, Anna et al. *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 173 s. Monografie. ISBN 978-80-87258-91-0.

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování mládeže* ??????????????????????

JESSOR, Richard. Risk Behavior in Adolescence. *Journal of Adolescent Health*. Vol. 12, 597-605, 1991.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. Studijní texty; sv. 19. ISBN 80-85850-66-4.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. 162 s. ISBN 978-80-7368-943-8.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

- MICHALOVÁ, Zdeňka. *ADD/ADHD v kontextu poruch chování*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2011, 120 s. ISBN 978-80-7372-733-8.
- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7367-908-8.
- SLANÝ, J. *Syndrom CAN (syndrom týraného dítěte)*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. 155 s. ISBN 978-80-7368-474-7.
- SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 96 s. ISBN 978-80-86723-84-6.
- SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.
- ŠEVČÍK, Drahomír a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.
- ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.
- VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 136 s. ISBN 978-80-210-6311-2.

Doporučená studijní literatura a další zdroje

- BARTOŇOVÁ, Miroslava a kol. *Strategie vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na střední škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. viii, 221 s. ISBN 978-80-210-6001-2.
- BOĐOVÁ, Veronika, HUTYROVÁ, Miluše a RŮŽIČKA, Michal. *Možnosti intervence u osob se specifickými poruchami chování a poruchami chování 1*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 103 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3723-1.
- FISCHEROVÁ, J. *Úvod do patopsychologie se zřetelem k etopedii I, II, III*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1977.
- HUTYROVÁ, Miluše a kol. *Možnosti intervence u osob se specifickými poruchami chování a poruchami chování 2*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 94 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3724-8.
- KALEJA, Martin. *Etopedická propedeutika v inkluzivní speciální pedagogice*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. 264 s. 978-80-7464-396-5.
- KOUKOLÍK, F.; DRTINOVÁ, J. *Vzpoura deprivantů*. 1. vyd. Praha: Makropulos, 1996, 299 s. ISBN 80-901776-8-9.
- MATOUŠEK, O. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 87 s. ISBN 80-7178-064-2.
- MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- POKORNÁ, V. *Poruchy chování u dětí a jejich náprava*. Praha: Karolinum, 1993. 66 s. ISBN 80-7066-600-5.

- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7178-829-5.
- SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.
- ŠAUEROVÁ, Markéta, Klára ŠPAČKOVÁ a Eva NECHLEBOVÁ. *Speciální pedagogika v praxi: [komplexní péče o děti se SPUCH]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 248 s. ISBN 978-80-247-4369-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Poradenská psychologie pro pedagogy se zaměřením na problémy v chování: problémy v chování mohou mít různé příčiny i různá řešení*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 62 s. ISBN 978-80-7372-763-5.
- VAŠUTOVÁ, Maria. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 274 s. ISBN 978-80-7368-525-6.
- VOJTOVÁ, Věra et al. *Edukační potřeby dětí v riziku a s poruchami chování = Educational needs of children at risk and with behavioural disorders*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 193 s. ISBN 978-80-210-6134-7.
- VOJTOVÁ, Věra. *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 330 s. ISBN 978-80-210-5159-1.

Adiktologie: odborný časopis pro prevenci, léčbu a výzkum závislostí. Sdružení SCAN, 2001-. ISSN 1213-3841.

Psychológia a patopsychológia dieťaťa. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 1966-. ISSN 0555-5574.

Sociologický časopis = Czech sociological review. Sociologický ústav AV ČR, 1965-. ISSN 0038-0288.

Speciální pedagogika: Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky. PdF UK, 1990-. ISSN 1211-2720.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Téma č. 1 Rizikové chování, poruchy v chování

Rizikovou mládež lze definovat jako skupiny mládeže, u kterých jsou, v období dospívání, souběhem biologických, psychických, sociálních a kulturních předpokladů a vlivů vytvořeny podmínky pro chování, které tyto osoby z dlouhodobější perspektivy ohrožuje ve zdravém psychickém i sociálním vývoji a zároveň je sociálním prostředím toto chování spatřováno jako ohrožující. Rizikové chování mládeže souvisí s etapou psychosociálního vývoje, s níž je spojeno: hledání identity, vyzrávání biologické, psychické, sociální a profesionální.

Rizikovitost chování je dále podmíněna kumulací sociálních rolí a sociálních vlivů v nepříznivých rodinných, partnerských a dalších společenských situacích. Období dospívání, zvláště jeho vrcholící etapa, je charakterizováno procesem sociální a profesionální vyzrállosti, který může být vnímán částí mládeže jako zatěžující (např. snahy o finanční nezávislost na rodině, vlastní bydlení, ukončení studia, příprava na povolání).

Americký profesor R. Jessor upřesňuje psychosociální pojetí „rizika“, které je důležité pro odlišení rizikového chování od chování *antisociálního* a zároveň zřetelně přispívá k jeho pochopení a otevírá sociální práci prostor pro nacházení účinných forem práce s rizikovou mládeží. V konceptu rizika vychází z epidemiologických zkoumání, která usilují o zjišťování činitelů, které mají negativní dopady na zdraví nebo kvalitu života. Těmito činitelům se říká *rizikové faktory* (např. vysoká hladina sérového cholesterolu a vysoký krevní tlak jsou spojovány se zvýšenou pravděpodobností kardiovaskulárních chorob). Epidemiologické hledání rizikových faktorů se rozšířilo do dvou nových oblastí, sociálního prostředí a chování. Vnímání *chování* jako rizikového faktoru předznamenalo *psychosociální* chápání rizika, tedy, když jsou rizikovými faktory takové způsoby chování, které vyžadují věnovat pozornost všem jejich potenciálním dopadům nebo důsledkům. Za takové způsoby chování lze například považovat špatné jídelní návyky, nedostatek pohybu, pití alkoholu, kouření, nechráněný pohlavní styk, nehygienické praktiky a jiné podobné jednání. Důležité pro chápání rizika je Jessorův požadavek uvolnit omezení tohoto pojmu na negativní, záporné nebo nežádoucí dopady. Zde tento požadavek konkrétně zasahuje do oblasti preventivní práce. Psychosociální změna pohledu na rizika vyžaduje důkladnou analýzu nákladů a přínosů rizikových faktorů. Kouření marihuany může přinášet například sociální akceptování u vrstevníků a subjektivní pocit nezávislosti a zralosti. Takové a obdobné rizikové chování může u dospívajících sloužit významným sociálním a osobním účelům, a pokud jim nejsou nabídnuty alternativy, které jim mohou poskytnout podobné uspokojení, těžko budou rizikové chování opouštět. (Jessor 1991, s. 597-8)

Jako každé jiné období společenského vývoje, přináší i to současné specifické tlaky na dospívající generaci a zároveň její reakce na společenské podmínky. Zde je nutné uvědomit si, že dospívající disponují malou životní zkušeností, že společenské vlivy, do nichž se narodily a které je formují, jsou jejich životním prostorem s danými společenskými strukturami a vztahy, jsou jejich jediným, reálně vnímaným a poznaným světem, který na rozdíl od předchozí generace prochází extrémní proměnou. A že také strategie, které volí k ovládnutí sociálního prostoru, ke svému sebeprosazení a sebepoznání, jsou výslednicí dané reality. Mezi takové strategie patří u části dospívajících *problémové* a *rizikové* chování. Za *problémové chování* můžeme označit chování, které tvoří jednotlivé typy chování (např. pití alkoholu, kouření, požívání drog). Souhrn problémových druhů jednání tvoří to, co nazýváme *rizikovým chováním*, navíc jejich vzájemné korelace lze vysvětlit jediným faktorem.

1.1 Syndrom rizikového chování (SRCH)

Rizikové způsoby chování jsou navzájem propojené a kovariantní. Tzn., že dochází k souhrnu individuálních dispozic k takovému chování, které lze nazvat *syndromem rizikového chování*.

Jeho východiskem je předpoklad, že pokud se u jedince vyskytuje konkrétní problémové chování (např. užívání marihuany), je možné očekávat korelaci s dalším druhem problémového chování. Pro sociální práci je v tomto bodě důležité zjištění, že vzájemná propojenost problémových druhů chování je pravděpodobnější než participace na chování, které je z pohledu společnosti konvenční. Tady se objevuje způsob reakce sociální práce, nabídnout alternativu problémovým aktivitám. Alternativu, jež je přitažlivější než problémové aktivity. Jejím prostřednictvím postupně probouzet u klientů citlivost na zdravotní a sociální dopady rizikového chování.

Syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D) obsahuje tři hlavní oblasti:

1. Zneužívání návykových látek – od nikotinu přes alkohol, kanaboidy až k dalším ilegálním drogám. **2. Další negativní jevy v oblasti psychosociální** – poruchy chování, agrese až delikvence a kriminalita, ale i autoagrese včetně suicidálního chování; do této oblasti patří i úrazy. **3. Poruchy reprodukčního zdraví** – předčasný pohlavní život a s ním ve zvýšené míře spojené střídání partnerů má za následek vysokou incidenci pohlavně přenosných infekcí a nechtěná těhotenství.

SRCH-D netvoří uzavřený výčet rizikového chování, ale je postupně, dle nově se objevujících typů problémového chování u mládeže, doplňován např. o položky hazard, násilí, chování způsobující školní neúspěchy.

Mezi *formy rizikového chování* patří: - nezdravé stravovací návyky, především mentální anorexie a bulimie - zneužívání návykových látek – automutilační (sebepoškozující) chování, nejčastěji jako reakce na skutečnou nebo pomyslnou zátěž – delikventní a nedelikventní chování, kriminalita – některé životní styly mládeže spojené s automutilačním chováním, např. subkultura „gothic“ a „emo“ („emotional hardcore“) – postoje vůči různým formám rizika, jedná se o vnímání rizik samotnými adolescenty.

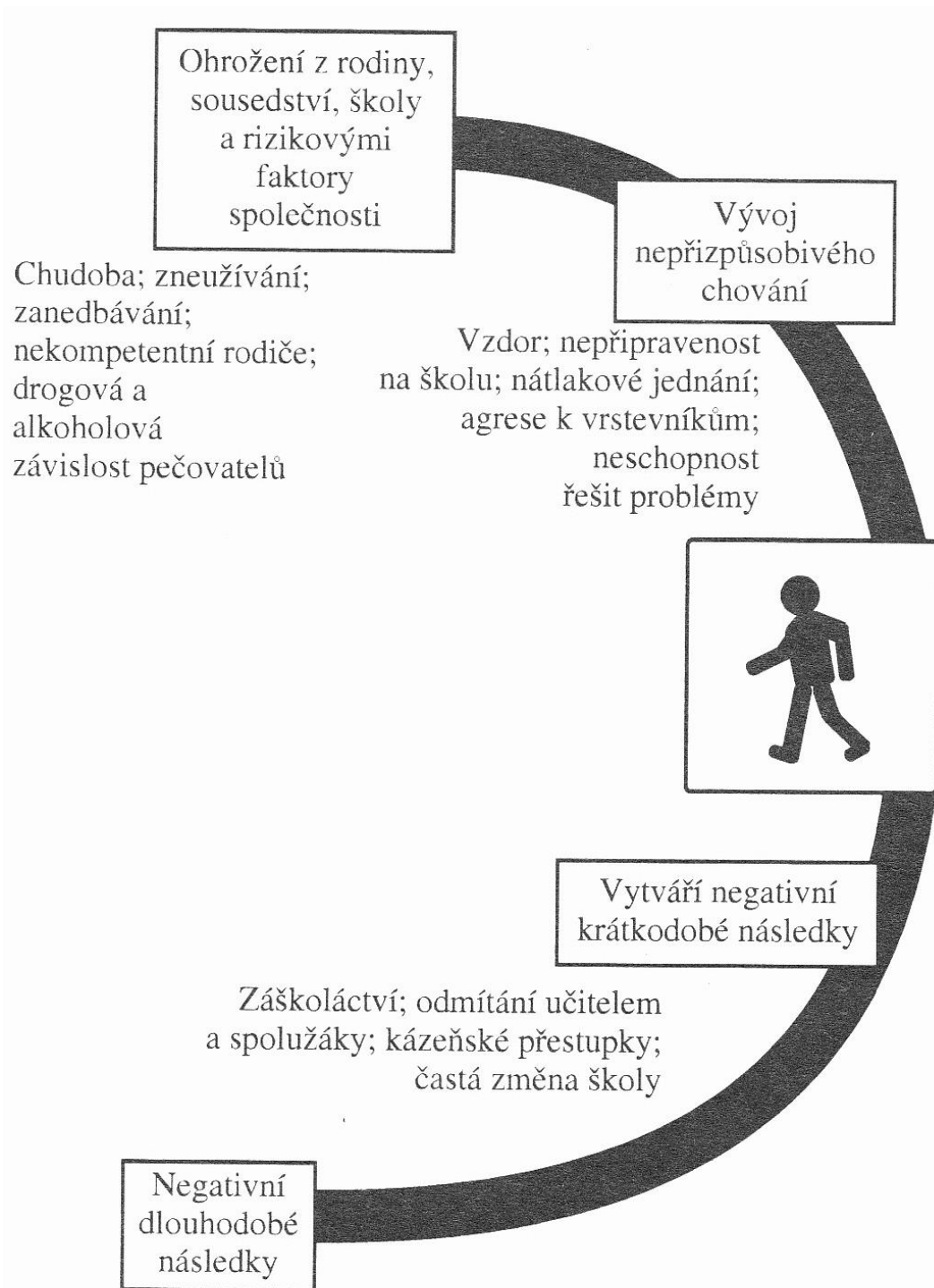
Poznatky autorit v oblasti rizikového chování mládeže prokazují, že rizikové chování v období dospívání je relativně obvyklé a důležitou roli v něm sehrávají důležité emocionální potřeby, jako je potřeba nezávislosti, potřeba uznání vrstevnickou skupinou, potřeba sebepotvrzení.

- Rozeznáváme celkem tři skupiny poruch, které se liší zejména kvalitativně:
  - **Děti v riziku poruchy chování**, „at-risk youth“, děti v „riziku“ - Rizika mohou být spojená s osobností dítěte (nízká inteligence, empatie), s rodinou dítěte (patologie v rodině), se školou (šikana), se společností (úroveň vyspělosti).
  - **Dítě s problémem v chování** (problémové chování) - Problémové chování se vyznačuje menší intenzitou, závažností, většinou časově omezené, představuje např. vyrušování ve škole, provokování, porušování dohod a pravidel.
  - **Dítě s poruchou chování**, poruchy emocí a (nebo) chování - Poruchy emocí a chování jsou výrazem pro postižení, kdy se chování a emocionální reakce žáka liší od odpovídajících věkových, kulturních nebo etnických norem a mají nepříznivý vliv na školní výkon, včetně jeho akademických, sociálních, předprofesních a osobnostních dovedností.

ZÁMĚR V NEŽÁDOUCÍM CHOVÁNÍ JEDINCE	
<i>Žáci s problémem v chování</i>	<i>Žáci s poruchou v chování</i>
<ul style="list-style-type: none"> o svých problémech ví, vadí mu a chtěl by je odstranit normy nenarušuje úmyslně jejich porušování je výsledkem konfliktu mezi vnějšími požadavky a vnitřními potřebami žáka nálepkou problémového žáka trpí a vyvolává v něm negativní emocionální zážitek 	<ul style="list-style-type: none"> není s danými normami v konfliktu nepřijímá je, popř. je ignoruje zpravidla nepocituje vinu ve vztahu k důsledkům vlastního jednání
ČASOVÁ DIMENZE NEŽÁDOUCÍHO ZPŮSOBU CHOVÁNÍ	
<i>Žáci s problémem v chování</i>	<i>Žáci s poruchou v chování</i>
<ul style="list-style-type: none"> problémy bývají krátkodobé popřípadě se projevují v určitých periodách mívají vývojové souvislosti bývají důsledkem nezvládnutých konfliktů se sociálním okolím 	<ul style="list-style-type: none"> porušuje normy dlouhodobě vývojová specifika morálního vývoje způsobí nežádoucího chování prohlubují
NÁPRAVA, KOMPENZACE, REEDUKACE	
<i>Žáci s problémem v chování</i>	<i>Žáci s poruchou v chování</i>
<ul style="list-style-type: none"> k nápravě vedou cílená pedagogická opatření speciálně pedagogické metody kompenzují nežádoucí chování žáka, navozují nové modely chování, které by žákovi umožňovaly přiměřené naplňování jeho potřeb 	<ul style="list-style-type: none"> náprava vyžaduje speciální péči směřuje k převádění (sublimaci) způsobů a cílů chování společensky nepřijatelného k chování, které je přijatelné

- **Porucha emocí nebo chování** se během života dítěte nejčastěji **vyvíjí** přes působení rizikových faktorů k problémovému chování a k závažným poruchám chování. Následující obrázek situaci dítěte na jeho cestě k poruše emocí nebo chování výstižně ilustruje:

Školní neúspěch, opuštění školy; delikvence; užívání drog a alkoholu; členství v gangu; násilí; kriminalita dospělých; celoživotní závislost na sociálních dávkách; větší počet úmrtí a zranění

➤ **Medicínské hledisko klasifikace poruch emocí a chování**

Mezinárodní klasifikace nemocí 10. revize (MKN-10) třídí jednotlivá postižení a nemoci, poruchy chování zde patří do skupiny poruch diagnostikovaných obvykle v dětství a dospívání. Rozdělení poruch chování ukazuje následující tabulka – výčet není úplný, uvedeny jsou ty skupiny poruch, se kterými se učitel nejčastěji setkává ve školním prostředí.

Hyperkinetické F90 poruchy	Porucha aktivity a pozornosti Hyperkinetická porucha chování Jiné hyperkinetické poruchy
Poruchy chování F91	Porucha chování vázaná na vztahy k rodině Nesocializovaná porucha chování Porucha chování samotářského typu Nesocializovaná agresivní porucha chování Socializovaná porucha chování Porucha chování skupinového typu Skupinová delikvence Poklesky v souvislosti s členstvím v gangu Krádež s partou Opoziční vzdorovité chování Jiné poruchy chování Poruchy chování nespecifikované
Smíšené poruchy F92 chování a emocí	Depresivní porucha chování Smíšené poruchy chování a emocí Porucha chování spojená s emoční poruchou F93 (úzkostná porucha apod.) Porucha chování spojená s neurotickou poruchou Smíšená porucha chování a emocí nespecifikovaná
Emoční poruchy F93	Separáčnická úzkostná porucha v dětství Fobická anxiozní porucha v dětství Sociální anxiozní porucha v dětství Porucha sourozenecké rivality Jiné dětské emoční poruchy Poruchy identity Nadměrně úzkostná porucha Dětská emoční porucha Dětské emoční poruchy nespecifikované
Poruchy sociálních F94 funkcí	Elektivní mutismus Selektivní mutismus Reaktivní porucha přichylnosti dětí Porucha desinhibovaných vztahů u dětí Citově chladná psychopatie Syndrom ústavního dítěte Jiné dětské poruchy sociálních funkcí Porucha dětských sociálních funkcí nespecifikovaná

➤ **Sociální klasifikace poruch chování**

- a) porucha chování se sociálním základem, disociální chování
- b) asociální porucha chování – chování neodpovídá mravním normám společnosti,
- c) porucha chování antisociálního rázu, delikvence – jedinec porušuje právní normy.

➤ **Školská klasifikace poruch chování**

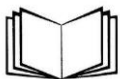
- a) poruchy chování vyplývající z konfliktu – záškoláctví, lhaní, krádeže
- b) poruchy chování spojené s násilím – agrese, šikana, loupež
- c) poruchy chování související se závislostí – toxikomanie, gambling

➤ **Etiologie poruch chování:** Příčiny vzniku jsou multifaktoriální:

- Biologické faktory: např. pohlaví, věk, temperament, oslabení či porucha CNS (LMD, ADHD, ADD; vyšší agresivita, kolísavost emočního ladění, nižší schopnost sebeovládání atd.)
- Psychické faktory: motivace, potřeby (uspokojení potřeb bezpečí, jistoty, lásky a sounáležitosti), seberealizace, pocit zakotvení, uznání (závadové party)
- Sociální faktory: rodina (anomální osobnosti rodičů, závislosti, dysfunkce, deprivace a subdeprivace, syndrom CAN, styly výchovy), škola (klíma, školní úspěch, preventivní opatření), vliv vrstevnických skupin a part (zneužívání drog, závislosti, delikvence), lokální prostředí (města x vesnice, sídliště, průmyslový charakter měst, vzdělanostní úroveň, zaměstnanost atd.)

?

1. *Popište a vysvětlete jednotlivé kategorie: dítě v riziku poruchy chování, dítě s problémem v chování, dítě s poruchou chování.*
2. *Jaké jsou hlavní znaky poruchy chování a jaké jsou nejdůležitější rozdíly mezi problémovým a poruchovým chováním?*
3. *Popište vývoj poruchového chování (od rizik až po poruchu chování).*
4. *Popište podstatu medicínské, sociální a školské klasifikace poruch chování – najdete v nich společné rysy? V čem spočívá výhoda používání každé klasifikace?*
5. *Co znamená „multifaktorialita“ etiologie poruch chování?*

- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.
- SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 96 s. ISBN 978-80-86723-84-6.
- VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 136 s. ISBN 978-80-210-6311-2.

Téma č. 2 Nekázeň, podvádění, lži

Cíl studia tématu: Charakterizovat nekázeň ve škole a podvádění, uvést možnosti řešení. Vymežit lži.

- **Nekázeň:** vědomé nedodržování zadaných norem chování
- Projevy školní nekázně:
  - anormativní chování
  - agrese a násilné chování (verbální agrese - drzost, hrubost, provokování, nadávky, urážky, pomlavy, apod.; tělesná agrese - pošťuchování, kopání, bití, pranice apod., agrese proti věcem - poškozování pomůcek, zařízení a vybavení škol, ošacení apod.; agrese proti sobě - sebezraňování)
- Příčiny nekázně žáků ve škole
  - větší dávka vrozené agresivity u dětí, hyperaktivita s poruchou pozornosti
  - nekázeň ve společnosti, negativní vliv mediálního násilí
  - přetíženost dětí, nuda
  - předvádění se chlapců před děvčaty a naopak, boj žáků o moc a postavení ve třídě
  - vzájemné antipatie mezi žáky, popř. mezi učiteli a žáky
  - nevhodné školní prostředí, neuspokojivé hygienické podmínky včetně nedostatku příležitosti k pohybu o přestávkách
  - snaha některých žáků na sebe upozornit
  - málo učitelů – mužů na základních školách, chování některých učitelů (ponižování,...)
  - „fyziologická neposlušnost“
  - „testování učitele“
  - školní neúspěšnost
- **Podvádění**
  - PCH nerespektující normy školy a autoritu učitele
  - Diferenciace (sankce):
  - Sociálně nepřijatelná obranná reakce (nadměrné nároky, přetížení)
  - Zkratková reakce (nadměrný strach, zvýšená úzkostnost)
  - Zafixovaný způsob jednání (nemá pocity viny či hanby)
- Řešení a spolupráce
  - Škola (šk. psycholog, výchovný poradce, ředitel)
  - PPP
  - SVP
  - OSPOD
  - Policie ČR
  - (Metodické doporučení – intervence pedagoga, Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví)

➤ **Lhaní**

- Nepravá lež – bájivá lež
- **Pravá lež:**
  - frekvence
  - osoby, kterým dítě lže
  - situace
  - účel: destruktivní lež (patologická lhavost), poškození, prospěch, egoismus, necitlivost, agresivita
- disociální porucha osobnosti

?

1. Uveďte projevy nekázně a uveďte možné příčiny.
2. Charakterizujte podvádění ve škole. Jaké jsou možnosti řešení nekázně a podvádění ve škole?
3. Uveďte druhy lží, popište pravou lež.

MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.

ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 3 Záškoláctví, útěky

Cíl studia tématu: definovat záškoláctví, uvést kategorie záškoláctví a možnosti řešení ve škole dle neomluvených hodin. Vymežit útěky z domova, typy.

- **Záškoláctví:** Neomluvená absence žáka
- Kategorie:
  - Právě záškoláctví
  - Záškoláctví s vědomím rodičů
  - Záškoláctví s klamáním rodičů
  - Útěky ze školy (interní záškoláctví)
  - Odmítání školy
- nejvíce 15 -18 let
- **Absence ve škole, neomluvené hodiny**
  - Školní řád
  - do součtu 10 vyučovacích hodin: výchovný poradce - zákonný zástupce
  - víc než 10 neomluvených hodin: výchovná komise: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu OSPOD, školní metodik prevence, popř. další odborníci; výchovná opatření
  - přesáhne 25 hodin: oznámení o zanedbání školní docházky OSPOD, kurátor pro děti a mládež
  - opakované záškoláctví v průběhu školního roku: hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR (trestné činy proti rodině a dětem)
- **Útěky, toulky**
  - únikové jednání
  - z domova, ústavního zařízení
- Typy:
  - reaktivní, impulzivní útěky
  - chronické útěky
  - toulání
- Nejvíce dívky (64%), nejčastěji mezi 12 - 17 rokem

1. *Definujte záškoláctví, uveďte druhy záškoláctví.*
2. *Jaké jsou postupy školy v případě neomluvených hodin?*
3. *Jaké mohou být typy útěků z domova a jaké z těchto typů považujeme za poruchové?*

MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.

ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 4 Extrémní projevy agrese, šikana

Cíl studia tématu: Vymezit kategorii extrémních projevů agrese, charakterizovat šikanu, její druhy a stupně.

- Druhy agrese:
  - a) agrese proti druhé osobě
  - b) agrese proti sobě (autoagrese)
  - c) proti věcem (vandalismus, sprejerství)
- Agrese X agresivita
- **Extrémní projevy agrese** = chování má za následek prokazatelnou psychologickou, fyzickou nebo materiální škodu či újmu
  - rvačky, používání zbraní, vydírání, loupeže, veřejné zostouzení marginálních skupin (homosexuálové, cizinci, Romové, dívky), vandalismus (ničení škol. majetku, věcí spolužáků), zneužívání moci učitelem, násilí žáků vůči pedagogům, útoky na učitele, násilí mezi dospělými pracovníky školy, násilí rodičů vůči pedagogům nebo pedagogů vůči rodičům, skupinová agrese (formou šikany) atd.
- **Šikana:** definice (nepoměr sil), druhy, stupně šikanování (Kolář)

1. Jaké rozeznáváme druhy agrese.
2. co označujeme pojmem extrémní projevy agrese?
3. Vyhleďte a zpracujte charakteristiku šikany – definice, druhy (projevy) a vývojové stupně šikanování.
4. Jaké jsou možnosti řešení šikany ve škole?

- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 5 Krádeže a vandalismus

Cíl studia tématu: definovat krádeže, uvést druhy (motivace) a postup školy. Definovat vandalismus a uvést jeho druhy.

- **Krádeže:** odcizení cizí věci, antisociální chování
- Druhy krádeže: příležitostné krádeže, předem promyšlené, opakované (v partě)
- Motivace: krade pro sebe, krade pro druhé, krade pro partu
- Doporučený postup pro učitele
  - Pečlivě se zabývejte příčinami.
  - Zákonné zástupce zloděje vyrozumívejte vždy až poté, kdy budete přesně znát příčiny.
  - Preferujte nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem.
  - Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu, vyrozumívejte Policii ČR.
  - Nezačínejte proslovy o krádežích tím, že si všichni mají na své věci dávat dobrý pozor.
  - O krádeži a jejím šetření proveďte záznam.
- Komu nahlásit škodu:
  - méně než 5000 Kč - přešupek proti majetku (zák. o přestupcích)
  - více než 5000 Kč - trestný čin krádeže (trestní zákoník)
  - použito násilí (vypáčená skříňka, násilí vůči osobě, ...) - trestný čin
    - Rodiče – vždy
    - Policie – škoda nikoliv nepatrná, není snaha o nápravu, žádost osob
    - OSPOD – opakované
- **Vandalismus:** nezdůvodnitelné ničení, radost z ničení, zábava
- Typy vandalismu:
  1. Hrabivý – automaty s mincemi
  2. Taktický – vzbuzování pozornosti a vyvolávání reakce (vězni ničí cely)
  3. Ideologický – umisťování nápisů na budovách
  4. Mstivý – odplata za pokoření, ublížení – často ve školách
  5. Hravý soutěživého charakteru – kdo zničí více

6. Zlostný – vybití vzteku, frustrace, často proti symbolům střední třídy (auta)

➤ Školní vandalismus

- Ničení, poškozování školního majetku, majetku ostatních žáků a osob
  - záměr
  - upozornit na sebe
  - vyrovnat se druhým
  - šikana (následek, doprovod)

➤ Doporučený postup pro učitele

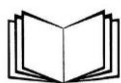
- Snažte se vždy dobrat příčiny takového jednání a s ní následně pracovat.
- Náhradu úmyslně způsobené škody důsledně vymáhejte po tom, kdo ji způsobil. U nezletilých potom po jejich zákonném zástupci.
- Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil není ochotný škodu nahradit, vyrozumíte Policii ČR.
- U škod, které se dají nahradit tak, že je opraví sám žák nebo žákyně, preferujte tento způsob náhrady škody.
- O způsobené škodě proveďte záznam.

➤ Komu nahlásit

- Rodiče – dítě nejeví snahu o nápravu, škoda většího rozsahu, škoda na majetku někoho třetího
- Policie – škoda nikoliv nepatrná, není snaha o nápravu, žádost poškozeného (zástupce)
- OSPOD - opakované

?

1. *Definujte krádež a uveďte, jaké jsou její druhy.*
2. *Jaký je doporučený postup školy (učitele)?*
3. *Charakterizujte vandalismus, jaké rozeznáváme druhy?*
4. *Jak by měla postupovat škola v případě školního vandalismu?*

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.

ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 6 Sebepoškození

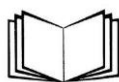
Cíl studia tématu: vymežit sebepoškození a jeho etiologii, definovat základní pojmy. Uvést výskyt a charakterizovat sebepoškození jako sociálně patologický jev.

- Sebepoškození: autoagresivní chování, které nemá fatální následky, cílem není smrt, lze ho chápat jako maladaptivní odpověď na jinak nezvládnutelný a akutní chronický stres.
- Autoagresivní chování, sebevražda, sebevražedný pokus, automutilace
- Etiologie: multifaktorový přístup (bio-psycho-sociální model)
  - sebeobviňování, potrestání sebe sama
  - šikana, ztráta blízkých osob, citové strádání
  - stresy, „zmatky mláď“
  - touha vybit si zlost, uvědomit si bolest („jsem naživu“), symbolicky „odplavit problémy“
  - bizarní touha po svobodě („Pořád po mně něco chtějí, ale tohle si dělám sám.“)
- Výskyt:
  - 13 do 25 let, nejčastěji starší adolescenti
  - více dívky
  - většina sebepoškozujících se osob se pořezává mírně, obvykle v soukromí, s použitím žiletky, nože, části skla nebo zrcadla
  - deprese, hraniční porucha osobnosti, schizofrenie, MR, pervazivní vývojové poruchy, PTSP, PPP (u sebepoškozujících jedinců je porucha příjmu potravy přítomna v 54-61%)
- Sebepoškození jako sociálně patologický jev
  - efekt nákazy a efekt napodobování
  - sebepoškození zvyšuje riziko sebevraždy
  - sebepoškození jako návykové či závislostní chování

1. *Definujte sebepoškození a uveďte souvislost se sebevraždou.*
2. *Jaká může být etiologie sebepoškození?*
3. *V jaké věkové kohortě se sebepoškození nejvíce vyskytuje?*
4. *Proč můžeme sebepoškození vymežit jako sociálně patologický jev?*

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 7 Poruchy příjmu potravy

Cíl studia tématu: vymezit poruchy příjmu potravy, charakterizovat záchvatovité přejídání, mentální anorexii a bulimii. Uvést možnosti léčby.

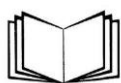

- Poruchy příjmu potravy
  - člověk používá jídlo k řešení emocionálních problémů
  - extrémny - odmítání jídla (mentální anorexie), nadměrné přejídání (mentální bulimie)
  - i cyklický charakter, hladovění střídá záchvaty nutkavého přejídání
- **Záchvatovité přejídání:** obrovské množství jídla, i když není hlad, i nutkavé dodržování diet
- Příznaky:
  - Tajně nakupuje a konzumuje jídlo,
  - je zahanbený, pokud je spatřen při jídle,
  - proklamuje dodržování přísné diety, přičemž zůstává stále značně obézní,
  - konzumuje neobvykle velké množství jídla, např. celé dorty,
  - často jí i tehdy, když je úplně plný,
  - reaguje jídle na špatné nebo dobré zprávy,
  - má silné pocity viny a/nebo zahanbení ve vztahu k potravinám a jídlu,
  - střídá období těžkého přejídání s obdobími přísné diety.
- Důsledky: obezita, vyústění v anorexii nebo v bulimii
- **Mentální anorexie**
  - osoba drží tak přísné diety, že nakonec váží méně než 85 procent své normální tělesné hmotnosti
  - přibližně 95% ženy, většina ve věku od 12 do 18 let
  - 0,5-1% ženské populace daného věku
- Příznaky:
  - pravidelný denní příjem nižší než 1000 kalorií,
  - ztráta menstruace,
  - jídlo je vnímáno jako nepřítel,
  - pocit, že dieta ovládla celý život dotyčné osoby,
  - neustálé cvičení, někdy i pozdě v noci,
  - osoba hned po jídle pospíchá od stolu, aby mohla zvracet nebo použít projímadla,
  - neustálý strach z přibývání na váze,
  - dotyčná osoba si o sobě myslí, že je tlustá, i když jiní tento názor nesdílejí.
- Důsledky: závratě, podrážděnost, deprese, suché, lámavé vlasy, zašedlá nebo zažloutlá pleť, špatně se hojící infekce, nízký tlak, nepravidelný srdeční tep, selhání srdce, dehydratace, selhání ledvin, smrt (2 až 21% osob, u kterých se rozvine anorexie, nakonec následkem hladovění umírá)

- **Mentální bulimie**
  - především dívky a mladé ženy v širším věkovém rozmezí 16-40 let
  - 2-6% ženské populace
- Příznaky:
  - Přísné diety, zvracení, užívání projímadel, diuretik, klystýry nebo intenzivní cvičení po záchvatu přejídání,
  - strach, že nedokáže přestat jíst,
  - strach, že ztratí sebeovládání, pokud jde o jídlo,
  - deprese,
  - odsuzování sebe sama po záchvatu přejídání,
  - nepravidelná menstruace,
  - zvýšená kazivost zubů
  - oteklé slinné žlázy (tvář vypadá odule, má veverčí výraz, závratě, bolesti).
- Důsledky: únava, bolest v krku, kazivost zubů, poruchy srdeční činnosti, kožní vyrážka, dehydratace, zácpa.
- **Léčebné postupy**
  - hospitalizace a částečná hospitalizace
  - ambulantní péče (ambulantní lékařská, ambulantní psychoterapeutická péče)
  - svépomoc
  - Občanské sdružení Anabell
  - národní asociace Poruch příjmu potravy NEDA

?

1. *Charakterizujte záchvatovité přejídání, mentální anorexii a bulimii.*
2. *Jaké jsou možné příčiny poruch příjmu potravy?*
3. *Vyhledejte webové stránky organizací, které se PPP zabývají.*

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 8 Sociokulturní handicap

Cíl studia tématu: vymezit pojem sociokulturní handicap, znevýhodnění, charakterizovat sociokulturně znevýhodněného školáka, zaměřit se na romské dítě ve škole.

- **Sociokulturní handicap**
  - sociální a kulturní příslušnost, odlišná socializace, integrace, škola X rodina - „dvojitá identita“
- Sociokulturní znevýhodnění: jazyk (verbální a neverbální), hodnoty a normy chování, religiozita, autority, mužská a ženská role, vztah k jídlu, vztah k vlastnímu tělu, styl života, rodina, ...
- Škola: = místo sociokulturní konfrontace; úspěšnost: jazykové kompetence, způsoby chování, věk a pohlaví, učitel, hodnota a význam vzdělání, vrstevníci
- Sociokulturně znevýhodněný školák
  - znalosti učitele
  - IVP
  - slovní hodnocení
  - výchovný poradce, multikulturní centrum, PPP
  - přípravné ročníky
  - práce s rodinou
  - nízkoprahová zařízení
- **Romské dítě**
  - kolektivismus, soudržnost, solidarita
  - temperament, impulzivita
  - sebepoznání, sebehodnocení
  - pragmatismus
  - extraverte
  - hodnoty a normy

1. *V čem může spočívat sociokulturní znevýhodnění žáka/studenta ve škole?*
2. *Jaké jsou možnosti zmírňování tohoto typu znevýhodnění?*
3. *Čím je charakterizován romský žák ve škole?*

- KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. 162 s. ISBN 978-80-7368-943-8.
- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 9 Specifické vývojové poruchy chování a učení

Cíl studia tématu: charakterizovat specifické vývojové poruchy chování a učení. Blíže přiblížit ADHD a SPU v souvislosti s etiologií, diagnostikou, projevy a doporučenými pedagogickými zásadami pro práci s dětmi.

- Specifické vývojové poruchy chování a učení
- **ADHD** („Attention Deficit Hyperactivity Disorder“) = vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, sensorických nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných emočních problémů.
- Příčiny: biologické, psychologické
- Projevy: porucha pozornosti, impulzivita a hyperaktivita - tyto příznaky buď izolovaně nebo ve svém souhrnu predisponují dítě k dalším obtížím, které jsou v mnoha případech závažnější.
- **Diagnostická kritéria:**
  - a) nejméně šest symptomů musí přetrvávat po dobu nejméně šest měsíců, a to v takové intenzitě, která je nepřiměřená pro daný stupeň vývoje dítěte:
    - 1) často věnuje bedlivou pozornost detailům nebo dělá chyby z nedbalosti ve školních úkolech a při dalších aktivitách
    - 2) často má obtíže v koncentraci pozornosti na úkoly nebo hry
    - 3) často vypadá, že neposlouchá, co mu/jí říkají
    - 4) často nepracuje podle instrukcí, nedokončuje práci, má nepořádek na svém místě, ve svých věcech, přičemž tyto projevy nejsou projevy opozičního chování, vzdoru nebo nepochopení instrukcí
    - 5) často má obtíže v organizování svých úkolů a aktivit
    - 6) často oddaluje plnění školních i domácích úkolů, které vyžadují intenzivní mentální úsilí
    - 7) často ztrácí věci nezbytné pro školu a zájmové aktivity
    - 8) často se nechá rozptýlit cizími podněty
    - 9) často je zapomětlivý/á v denních činnostech

b) alespoň čtyři z následujících symptomů hyperaktivity/impulzivity přetrvávají alespoň šest měsíců v takovém stupni, který je neslučitelný s vývojovou úrovní dítěte:

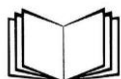
- 1) často třepe rukama a nohama, vrtí se na židli
- 2) často opouští místo ve třídě nebo v situaci, v níž se očekává, že zůstane sedět
- 3) často běhá kolem v situacích, kde je to nevhodné
- 4) často není schopen/a klidně si hrát nebo provádět klidnější činnosti ve volném čase
- 5) často vyhrkne odpověď, aniž si poslechne celou otázku
- 6) často má obtíže při stání v řadě, při hrách nebo v skupinových činnostech

- Léčba ADHD: farmakologická (Ritalin, Dexadrin, ...), psychoterapeutická, režimová
- Obecně doporučované pedagogické zásady pro práci s dětmi se syndromem ADHD / ADD:
  - Žák by neměl sedět přímo u okna, aby nebyl vyrušován dalšími vnějšími podněty, vhodné je místo v blízkosti vyučujícího. Doporučuje se, aby seděl v lavici s klidnějším žákem.
  - Na stole by měl mít pouze to, s čím se pracuje.
  - Kontakt s učitelem by měl být co nejpřímější.
  - Učitel by měl znát způsob, jak dítě uklidnit, např. pohledem očí, položením ruky na rameno.
  - Učitel musí používat přímé a výstižné věty, důležité pokyny mají být posíleny např. tělesným či zrakovým kontaktem.
  - Nepřiměřené chování by učitel neměl přehlédnout, měl by však reagovat tiše a klidně. Žáka by však neměl neustále okřikovat a kárat.
  - Žákovu nekázeň nelze považovat za projevy schválnosti.
  - Důležité je snažit se podchytit snahu žáka a uspořádat podmínky určitých činností tak, aby dítě bylo úspěšné. Většina těchto dětí lépe pracuje, když může hovořit (písenný projev bývá horší).
  - Je vhodné pracovat v co nejmenších skupinách a umožnit, aby žák alespoň část práce udělal správně, než aby udělal celou práci chybně.
  - Učitel by neměl odměňovat jen výsledek práce, ale i zájem a pohotovost.
  - Důležitý je řád a pravidelnost.
  - Žák potřebuje k uvolnění mnoho pohybu a někdy i bezúčelnou činnost, aby zregeneroval své síly.
  - Vhodné je umožnit těmto dětem pohyb i v průběhu hodiny, zařadit uvolňovací sekvence pomocí her.
  - O přestávkách jsou nezbytné četné pohybové aktivity.
  - Důležité je tyto žáky nepodceňovat (dítě má tendenci se ztotožňovat s tím, za co je okolím pokládáno), je nutné dítěti důvěřovat a podporovat je (např. slovy “pokus se to dokázat” apod.).
  - Nezbytné je trpělivě vysvětlovat, co je správné chování a co ne.
  - Důležitá je neustálá tolerance a také naděje, že se dítě zlepší.
- **Specifické poruchy učení**
  - poruchy způsobující problémy v rámci vzdělávání, nedostatečně rozvinuté schopnosti
  - předpona dys – nedostačivost při vývoji, rozpor, deformace, něco nedokonalého, porušeného, nepatřičného
- **DYSLEXIE**
- **DYSGRAFIE**

- DYSORTOGRAFIE
- DYSKALKULIE
- DYSPINXIE
- DYSPRAXIE
- DYSMÚZIE
  - Vést tak, aby měly možnost zažívat úspěch.
  - Hledání oblasti, kde jsou úspěšní, v níž je můžeme pochválit.
  - Zadávání takových úkolů, které je dítě schopné plnit.
  - Předcházení neúspěchů žáka a nezdůrazňování jich.
  - Preferování pozitivního hodnocení vykonané práce.

?

1. Co označuje pojem specifické vývojové poruchy chování a učení a jaká může být souvislost s poruchami chování a emocí?
2. Charakterizujte ADHD, jaké jsou doporučené pedagogické postupy?
3. Jako rozeznáváme specifické vývojové poruchy učení?
4. Jaké jsou možnosti léčby ADHD a SPU?

- MICHALOVÁ, Zdeňka. *ADD/ADHD v kontextu poruch chování*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2011, 120 s. ISBN 978-80-7372-733-8.
- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 10 Návykové látky

Cíl studia tématu: Vymezit návykové látky, druhy. Uvést možnosti prevence užívání návykových látek ve škole, přiblížit výsledky užívání návykových látek z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD).

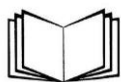

- Návykové látky, legální – nelegální, závislost (znaky závislosti), abstinenční syndrom, bažení (craving)
  - Tabák
  - Alkohol
  - Kanabinoidy
  - Solvencia
  - Stimulancia
  - Opiáty
  - Halucinogeny
  - Taneční drogy

- Prevence návykových látek ve škole
  - Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými NL
  - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
  - Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018 (Akční plán)
  - Národní strategie prevence rizikového chování (MŠMT), Metodický pokyn + Minimální preventivní program, Krizový plán školy
  - Školní metodik prevence (výchovný poradce)
  - RVP (ŠVP – Člověk zdraví, Etická výchova, Osobnostně-sociální, ...)
  - PIS Policie ČR
  - NNO (KC, NZDM, ...)

- Návykové látky ve škole
  - Školní řád:
    - zákaz užívání NL, distribuce, přechovávání, zákaz vstupu do školy pod jejich vlivem
    - sankce za porušení
  - OPL zajistit, záznam, zákonný zástupce, oznamovací povinnost OSPOD
  - orientační test na přítomnost OPL (souhlas)
  - užívání (přestupek proti šk. řádu) X přechovávání, distribuce (protiprávní jednání)
  - Nález OPL – Policie ČR

- Národní strategie protidrogové politiky

- **Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD):** 16 let, každé 4 roky od roku 1995, v roce 2011 36 evropských zemí
  - pokles zkušeností mládeže s nelegálními drogami
  - zkušenosti:
    - nejčastější konopné látky (42,3 %)
    - léky se sedativním účinkem (10,1 %)
    - rozpouštědla (7,8 %)
    - halucinogenní houby (6,9 %)
    - LSD (5,1 %)
    - extáze (3,3 %)
    - amfetaminy (2,0 %)
    - heroin a kokain minimální (1,4 %, resp. 1,1 %).
  - Podíl denních kuřáků cigaret 25 %.
  - Alkoholické nápoje:
    - U chlapců vzrostl výskyt pravidelného pití piva, u děvčat vína a u obou pohlaví vzrostl výskyt pravidelné konzumace destilátů.
    - Nadměrné dávky alkoholu (5 a více sklenic při jedné příležitosti) více než 3krát v posledním měsíci konzumovalo 21 % studentů.
    - Na oblibě získávají tzv. alkopops, hotové míchané nápoje s obsahem 4-7 % alkoholu, které jsou cílené především na mladé lidi.

?

1. *Jaké jsou druhy návykových látek?*
2. *Jak může škola preventivně i represivně působit proti užívání návykových látek ve škole?*
3. *Jaké jsou hlavní výsledky Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) v ČR?*
4. *Vyhledejte a prostudujte Národní strategii protidrogové politiky na příslušné období.*

- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, 86 s. ISBN 978-80-7372-719-2.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7367-908-8.
- ŠVARCOVÁ, E. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 11 Rizikové jevy spojené s informačními technologiemi

Cíl studia tématu: vymežit a charakterizovat nebezpečné jevy spojené s informačními technologiemi (netolismus, kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyber stalking, happy slapping, phishing a pharming, spam a hoaxing, flaming). Uvést možnosti prevence.

- Východiska - české děti: mají problémy s kritickou percepcí informací (reklama), jsou snadno manipulovatelné, aktivně se podílejí na vytváření virtuálních komunit, jsou počítačově gramotné, mají problémy s mediální gramotností, mají rády anonymitu, kterou jim ICT poskytují
- Pozitivní vlivy ICT na děti a mládež
- Negativní vlivy ICT na děti a mládež

- **Netolismus**
  - závislost na tzv. virtuálních drogách
  - psychická závislost
  - 7-11 % hráčů

- **Kyberšikana**
  - druh šikany, který využívá elektronické prostředky (mobilní telefon, internet, blog atd.)
  - Typické rysy kyberšikany
  - Oběti kyberšikany
  - Formy kyberšikany

- **Kybergrooming**
  - chování, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít
  - Fáze kybergroomingu

- **Sexting**
  - elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem bez souhlasu poškozeného
  - 15 - 18 let - výroba a držení dětské pornografie

- Další jevy
  - Happy slapping: fyzicky napadnout člověka – nahrát – video na internet
  - Flaming: nepřátelské chování, urážky, nadávky, vyhrožování apod.
  - Phishing (bank. účet) a pharming: krádež citlivých osobních údajů
  - Hoax: poplašná zpráva
  - Spam: nevyžádaná pošta

- Prevence rizikového chování spojeného s ICT
  - Rámcový vzdělávací program - Vzdělávací oblasti (Jazyk a jazyková komunikace, Komunikační a slohová výchova), Průřezová témata (Mediální výchova)
  - Projekt E-Bezpečí
  - Projekt Safer Internet

1. Zamyslete se nad pozitivními i negativními vlivy ICT (nejen na děti a mládež).
2. Krátce definujte tyto jevy: netolismus, kyberšikana, kybergrooming, sexting.
3. Zamyslete se nad možnými projevy kyber stalkingu.
4. Jaké jsou možnosti prevence nebezpečných jevů spojených s ICT ve škole?

SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 12 Dysfunkce rodiny – rozpad manželství, domácí násilí

Cíl studia tématu: uvést možné dysfunkce rodiny. Charakterizovat rozvod a jeho možné dopady na dítě. Definovat domácí násilí, formy, znaky a legislativu upravující domácí násilí.

- Dysfunkce rodiny (základní funkce rodiny)
- **Psychosociální znevýhodnění** – dysfunkčnost rodiny, zatížení:
  - přímé (syndrom CAN)
  - nepřímé (narušení jistoty):
  - rozpad manželství
  - domácí násilí
- **Rozpad manželství (partnerství)**
  - Rozvod = psychická zátěž
  - Postavení dítěte v průběhu rozvodu a po něm:

- dítě je informováno
- dítě je využíváno jako pomsta (syndrom odvrženého rodiče)
- dítě je stéblem poslední naděje
- dítě jako prostředník
- dítě jako náhradní partner
- dítě je zanedbáváno
- Psychologické dopady na dítě
- syndrom odcizeného (zavrženého) rodiče (PAS syndrom; „psychologický únos“)
- **Domácí násilí:** Domácí násilí je opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí (mladiství) na svých blízkých
  - Užší pojetí: „násilí mezi partnery“
  - Širší pojetí: „násilí v rodině“:
- Znaky domácího násilí
  - Opakování a dlouhodobost
  - Eskalace
  - Rozdělení rolí
  - Neveřejnost
- **Násilí mezi partnery**
  - Psychické násilí
  - Fyzické
  - Sociální
  - Ekonomické
  - Sexuální
- 16 % populace
- 90 % obětí domácího násilí jsou ženy
- minimálně v 80 % případů jsou svědky nezletilé děti
- Spirála násilí mezi partnery
- Legislativa
  - Úprava od r. 2007: institut vykázaní, intervenční centrum
  - § Týrání osoby žijící ve společném obydlí
  - § Nebezpečné pronásledování - stalking
- Dítě jako svědek DN
  - náprava nespadá do kompetence učitele
  - výchovný poradce, školní psycholog
  - PPP
  - OSPOD

?

1. Uveďte domácí násilí v užším a širším vymezení.
2. Co označuje spirála násilí mezi partnery?
3. Jaké jsou druhy násilí mezi partnery?
4. Vyhledejte v trestním zákoníku paragrafy, které se týkají domácího násilí.

ŠEVČÍK, Drahomír a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.
VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Téma č. 13 Násilí páchané na dětech

Cíl studia tématu: charakterizovat syndrom CAN – jeho formy, projevy. Vymezit možnosti řešení a prevence ve škole.

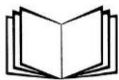

- **Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN)**
- Formy syndromu CAN
  - Tělesné týrání
  - Psychické týrání
  - Sexuální zneužívání
    - kontaktní, bezkontaktní
    - komerční
  - Zanedbávání
- Rizikové faktory
- Násilí na dětech v ČR
  - 1–2 % dětí
  - více než ½ týraných jsou děti mladší šesti let
  - nejčastěji děti kojeneckého a batolecího věku
  - ve stejné míře chlapci i dívky
- Možnosti řešení
  - Národní akční plán prevence domácího násilí na období 2011 – 2014; Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2011 – 2018
  - Signály nespecifické (šikana, rozpad rodiny)
  - Učitel: policie (oznamovací povinnost), OSPOD
- Prevence ve škole
  - rozvoj osobnosti (schopnost řešit konfliktní situace, asertivita...)
  - informace o tom, kdo a jak může pomoci (policie, Bílý kruh bezpečí...)
  - právo na bezpečí – ve škole, na ulici, doma

- poznatky o vlastním těle, nebezpečných dotycích
- útok může přijít od lidí příjemných, blízkých
- hry na téma „Co byste měli udělat, kdyby ...“.
- proškolení učitelé
- RVP – Výchova ke zdraví, Průřezová témata (Osobnostně-sociální výchova)

?

1. Uveďte formy syndromu CAN.
2. Pokuste se vymezit rizikové faktory syndromu CAN – na straně dítěte, rodičů, společnosti.
3. Jaké jsou možnosti prevence násilí na dětech ve škole?

SLANÝ, J. *Syndrom CAN (syndrom týraného dítěte)*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. 155 s. ISBN 978-80-7368-474-7.

ŠEVČÍK, Drahomír a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.